

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна військова адміністрація
Чернівецька обласна рада
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України

XIV БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р.

Чернівці – 2023

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна військова адміністрація
Чернівецька обласна рада
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України

XIV БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р.

Чернівці – 2023

УДК: 94(477) (063)

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 1 від 29.09.2023 р.).

XIII Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція. Тези доповідей. Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р. / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці: Технодрук, 2023. 227 с.

У збірнику тез учасників конференції на основі сучасних методологічних підходів розглядаються актуальні питання історичного минулого Буковини та Північної Бессарабії, історії України, історіографії, джерелознавства, історичної й політичної регіоналістики та етнології.

УДК: 94(477) (063)

Редакційна колегія:

Голова: проф. О.В. Добржанський.

Члени: проф. М.К. Чучко, проф. Ю.І. Макар, доц. М.Р. Гуйванюк (відповідальний секретар), доц. Г.М. Скорейко, асист. Т.Р. Ковалець, асист. О.В. Руснак, асист. Н.М. Христан.

Рецензенти:

Юрій М.Ф. доктор історичних наук, професор.

Райківський І.Я. доктор історичних наук, професор.

ЗМІСТ

ІСТОРИЯ БУКОВИНИ ТА ПІВНІЧНОЇ БЕССАРАБІЇ

Калініченко Віталій, Пилипець Валерія Скроневі кільця зі слов'янських пам'яток Буковини	9
Пивоваров Сергій, Калініченко Віталій Елементи клинкової зброї з Чернівського городища XIII ст.: нові знахідки	11
Ільків Микола Археологічні старожитності Північної Буковини на австрійських картах останньої третини XVIII ст.	14
Gumenâi Ion S.S. Cușnicov și problema proprietăților din gaiaua Hotinului	17
Ротар Оксана Польсько-литовська гусарія під Хотинном: з історії битви 1673 р.	19
Драгомирецька Оксана Ктиторський портрет великого гетьмана литовського Михайла Казимира Паца: з приводу іконографії Хотинської битви 1673 р.	22
Бабчук Сергій Вплив пожеж на зовнішній вигляд міста Чернівці у другій половині XVIII та першій половині XIX ст.	25
Дейнека Михайло Німецький вплив на Буковину до XIX ст.	27
Безаров Олександр «Єврейська присяга» у судовій практиці Російської імперії у XIX ст. (за матеріалами Хотинського повітового і земського судів)	29
Чучко Михайло Матримоніальні зв'язки родин буковинських православних священників Ганицьких, Козаків та Тимінських в XIX – на початку XX ст.	32
Добржанський Олександр Взаємини А. Ончула з представниками українського національного руху на Буковині на початку XX ст.	35
Ільків Марія Творча спадщина Анни Кіслінгер в колекції Чернівецького обласного художнього музею	39
Дутчак Інна Питання національної самоідентифікації у середовищі української молоді Буковини на рубежі XIX – XX ст.	42

Шуршикова Кароліна Становище румунів під час російської окупації Буковини 1914 р.	44
Слюсар Олег Поховання на «цвинтарі героїв» міста Чернівці в період Першої світової війни (на матеріалі книги поховань римо-католицької парафії міста Чернівці 1915 – 1933 рр.)	46
Темофійчук Юрій Омелян Попович та його роль у встановленні української влади на Буковині у 1918 р.	48
Дробіна Лілія, Яценюк Галина Діяльність урядів Галичини і Буковини направлена на об'єднання українських земель (1918 – 1919 рр.) (на основі спогадів галицького дипломата Лонгіна Цегельського)	51
Стасюк Олександра Перший радянський електоральний досвід населення Буковини	55
Богачик Тамара Становлення системи шкільної освіти Чернівецької області у 1940 – 1941 рр.	58
Коняєва Карина Депортація ромів Буковини та Бессарабії до Трансністрії	60
Комарніцький Олександр, Комарніцька Людмила До питання про закриття Чернівецького педагогічного інституту у середині 50-х рр. ХХ ст.	63
Шилюк Олег Скарби університетської книгозбірні: формування цифрового краєзнавчого контенту	66
Семенюк Микола Походження назви поселення Рогізна	68
Чebаник Віталій Особливості політичного простору Чернівецької області на рубежі ХХ – ХХІ ст.	70
Струтинський Владислав Культурно-просвітницькі та наукові проекти національних громад краю та їх вплив на поглиблення співпраці Буковини з регіонами сусідніх країн	73
Іванчук Марія Історико-краєзнавчий вектор у практичній діяльності вчителя початкових класів	77

КРАЄЗНАВСТВО ТА ІСТОРИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА

Скакальська Ірина Персоналістика в регіональній історії	80
--	----

Ревага Наталія Історичне краєзнавство та його значення (на прикладі села Комарівка на Переяславщині)	83
Майоров Володимир Розвиток просторової компетентності учнів ЗЗСО через інтерактивні заняття з історії у краєзнавчому музеї	85
Булига Олександр Перший православний період Почаївської обителі (1597 – 1712 рр.): вплив суспільних подій на монастирське становлення	88
Шевченко Андрій Земельні реформи румунського уряду у Буджаку другої половини ХІХ ст.	90
Галемчук Світлана Формування залізничної інфраструктури на Галицькій Гуцульщині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.	92
Королько Андрій Українська приватна гімназія руського (українського) педагогічного товариства у м. Городенка (1909 – 1914 рр.): становлення та практична діяльність ...	95
Гуйванюк Микола Костянтина Малицька у взаєминах з січовим рухом Галичини й Буковини на початку ХХ ст.	99
Бойда Андрій Родинне походження Василя Порайка (1888 – 1937 рр.)	101
Олійник Сергій, Шолк Олександр Участь Роберта Кніттля та Карла Шльосера у жовтневих боях Української Галицької Армії з денікінцями	104
Доброчинська Валентина Галичани в культурно-освітньому житті Рівного (1921 – 1939 рр.)	106
Власюк Ігор Боротьба органів більшовицької влади Волинської губернії з проституцією у середині 1920-х рр.	109
Руснак Олександр Реформи адміністративно-територіального устрою на Буковині у міжвоєнний період	11
Бабіч Олександр Приналежність до окремих етнічних груп, як фактор виживання в умовах окупації (Одеса 1941 – 1944 рр.)	113
Шульга Світлана До питання про участь волинських чехів у Русі опору (1939 – 1945 рр.)	116
Райківський Ігор, Палійчук Іванна Ольга Ільків – зв'язкова Романа Шухевича: штрихи до політичного портрету	119

Луцик Владислав Методи боротьби радянської агентури проти націоналістичного підпілля на Станіславщині у другій половині 1940-х рр. – першій половині 1950-х рр.	122
Паска Богдан «Справа педагогів»: розправа радянського режиму над прикарпатськими вчителями-патріотами наприкінці 1950-х рр.	126
Ципуга Андрій Взаємини Опанаса Заливахи із київськими шістдесятниками в першій половині 1960-х рр.	128
Філіпович Мирослава Становище церкви на Волині (1960 – 1980 рр.)	130
Притулюк Василь Охорона культурної спадщини українсько-польського порубіжжя початку 90-х рр. ХХ ст. (на прикладі церковної архітектури)	133
Пятницькова Ірина Знищення Росією історико-культурної спадщини Бахмута	135
Пунько Алла Шовковичний парк – окраса міста Слов'янськ	138
Мігальчан Ірина Дівоча коса як елемент духовного багатства українців	140

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Трубчанінов Сергій, Кравчук Володимир Маловідоме англomовне джерело до історії України кінця ХVІ ст.	144
Федорук Андрій Битва під Віднем (1683 р.) у висвітленні «Літопису Самовидця»	146
Христан Назарій Regis Russiae в історичній концепції Михайла Грушевського	149
Глібіщук Микола Перспективи вивчення міської історії для українських дослідників Першої світової війни	151
Кушнір Микола Статути єврейських товариств другої половини ХІХ – початку ХХ ст. як історичне джерело	154
Rus Dorin-Ioan Nachlass Raimund Friedrich Kaindl des Universitätsarchivs Graz	156
Gorzelana Joanna Pole tematyczne historii w opowiadaniach «Gwarili na Bukowinie» Zygryda Seula	159

Мінаєва Тетяна, Мінаєв Андрій Періодичні видання Союзу визволення України	160
Карнатовський Андрій Періодичні видання подільського краю під час російсько-польсько- української війни	163
Стародубець Галина Формування образу «ворога народу» мовними засобами пресових видань Волині початку 1930-х рр.	165
Ксенчук Олег Документи ЦДАВО України про науково- дослідну роботу викладачів та студентів Чернівецького медінституту на початку 50-х рр. XX ст.	168
Точиліна Ірина Західні області Української РСР у соціально-економічній політиці більшовиків XX ст.: історіографічний аналіз	170
Перегінчук Марія Опозиційна поезія у самвидавному часописі «Український вісник» (1970 – 1972 рр.)	173

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКАХ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Филипчук Олександр Русь і Свята Земля в час Хрестових походів: ідеї та їх трансляції	177
Ковалець Тарас Репетиція 1625-го: організація комісії для приборкання Війська Запорозького у маловідомій річпосполитській кореспонденції 1623 р.	180
Маркевич Оксана Конфіскаційна політика Російської імперії як управлінський механізм «приборкання» польської шляхти (на матеріалах Волинської губернії кін. XVIII ст.)	182
Хома Вікторія Становище дітей в прифронтовому регіоні Східного фронту в роки Першої світової війни	184
Юрій Михайло Особливості становлення української нації в складі Російської та Австро-Угорської імперій	187
Фечко Іван Трансформація відносин між німцями- колоністами та радянською владою в умовах утвердження сталінського тоталітарного режиму(1933 – 1945 рр.)	189

У 1911 р. розпочалося спорудження нового будинку української приватної гімназії на вулиці Тараса Шевченка. 9 липня у м. Городенка під час урочистого святкування за участю місцевих хорових колективів і м. Чернівці був встановлений та освячений камінь під будівництво приміщення середньої школи.

Третій 1911/12 навчальний рік розпочався 30–31 серпня 1911 р. 20 жовтня навчання продовжилося у новозбудованому будинку гімназії, який знаходився на «першорядній улиці». Він складався з шести просторих класів і двох «канцелярій» (конференційного залу і приймальні директора). У найближчому часі планувалося спорудження другого поверху навчального закладу. Біля будинку знаходилися просторе подвір'я і сливовий сад.

15 лютого 1912 р. директором гімназії став Антін Крушельницький. У навчальному закладі функціонували три кабінети: природничий, «фізикальний» і географічний. Природничий кабінет був поділений на три відділи: зоологічний, ботанічний і мінералогічний. Бібліотека у навчальному закладі осібно функціонувала для учнів і для вчителів. Оригінальністю у навчальному процесі гімназії відзначався «столярський варстат», який в сучасній школі називали б трудовим навчанням. Столярської справи міг навчитися будь-який учень, який виявив бажання у майбутньому займатися цим ремеслом.

Особлива увага зверталася на фізичне виховання учнівської молоді, школярі виконували гімнастичні вправи та здійснювали позаміські прогулянки. Керівництво гімназії запровадило шкільну касу ощадності, орудувало крамницею і книгарнею. У навчальному закладі діяв невеликий музей.

Отже, приватна гімназія Руського (Українського) педагогічного товариства у м. Городенка вважається головною освітньою інституцією українців Городенківщини на початку ХХ ст. Заснування цього навчального закладу було насамперед зумовлене необхідністю збільшення кількості українців, які здобувають середню освіту, та віддаленістю для її здобуття дітьми на території краю. Гімназія мала великий авторитет серед навчальних закладів Східної Галичини, у ній навчалися вихідці не тільки з Городенківщини, але й Коломийського, Снятинського, Печеніжинського, Товмацького, Бучацького, Заліщицького і навіть віддалених Львівського, Бережанського і Зборівського повітів.

Микола Гуйванюк (Чернівці)

КОСТЯНТИНА МАЛИЦЬКА У ВЗАЄМИНАХ З СІЧОВИМ РУХОМ ГАЛИЧИНИ Й БУКОВИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Січовий рух, започаткований на Буковині в 1902 р. створенням пожежно-гімнастичного товариства «Січ» у м. Кіцмані, починаючи з весни 1904 р., набув помітного поширення на теренах Буковини.

Саме у цей час, після конфліктної ситуації з представниками пропольської шкільної адміністрації у Галичині, К.Малицька - вже відомий педагог і журналіст, отримала посаду вчителя у народній школі в Лужанах.

У Лужанах К.Малицька познайомилася з учителем Кіцманської гімназії, письменником Сильвестром Яричевським, який був відомий у повіті ще й тим, що разом з О.Поповичем заснував 1902 ро ку в Кіцмані перше на Буковині пожежно-гімнастичне товариство «Січ», та писав для січові пісні.

Найпоширенішим на теренах Буковини січовий рух був у Кіцманському повіті. Загалом там нараховувалося 23 січових товариства. Практично всі вони діяли досить активно. Найкраще розвивалася кіцманська «Січ» за часів кошового О.Поповича.

Одна з найактивніших «Січей» була у Лужанах, де працювала К.Малицька. Серед організаторів та ідейних натхненників Лужанської «Січі» був місцевий вчитель І.Бережан.

Особливістю буковинських «Січей» було те, що вони мали дещо кращі умови для розвитку, ніж аналогічні товариства у сусідній Галичині. Це пов'язано з тим, що у краї так і не зміг виділитися як домінуючий в суспільно-політичному житті ні один етнос.

Сучасник згадував, що «Січ» відмолодила Лужани... Походи під звуки трубки чи січових пісень, масові гімнастичні вправи вільноруч і топірцями, читанням газет і книжок, всім цим повіяло якимось свіжим духом по селі.

При більшості січових товариств активно діяли січові бібліотеки, які комплектувалися різноманітними українськими виданнями і відігравали важливу роль у підвищенні культурного й освітнього рівня членів січових товариств. Січовий рух залишив глибокий слід у пісенній творчості українців Галичини й Буковини. Січові пісні, які виконувалися на різноманітних

заходах, що проводилися «Січами», здійснили помітний вплив на формування української національної свідомості. До найвідоміших січових поетів поряд з К.Трильовським, С.Яричевським, слід віднести К.Малицьку.

У джерелах зафіксовано, що влітку 1904 р. за активної участі К.Малицької у Лужанах відбулося січове свято, на якому виконувалися також її пісні.

Це насамперед січовий марш «У Січі! У Січі», в якому оспівувалася козацька слава, славна Запорозька Січ, де:

«...Боролись завзято колись-то діди,
Кістками степи укривали,
В кітлах розжарених палились они,
На палях у турка конали...».

К.Малицька закликає нові покоління, нащадків славних козаків стати до бою за національне визволення, та вступити в боротьбу за омріяну Українську державу шляхом освіти власного народу.

«...До бою! до бою зве поклик і нас,
Та не на рушниці, шаблюки,
Инакша днесь збруя, инакший бо час,
В нас збруя просвіти і злуки.

Доволі сварились колись-то діди,
Пора нам єднатися нині.
Лиш в лучности сильні добудуть сини
І волі і щастя Україні.

....Доволі ходили в ярмах вже діди,
Доволі згинати й нам спину,
Лиш смілим завзяттям поставлять сини
Вільну, самостійну Україну!».

Агітаційний характер мала пісня «в Січ ставай», в якій письменниця закликала:

«...В кого стане сили і охоти,
В кого чесним жаром серце бє,
До борби за волю, до роботи
В Січ новітну з нами хай стає.
У здоровім тілі дух могутний птах,
Підійме високо волі стяг.

...Сильні тілом, завзятущі духом
Викуємо племя молоде,